

Rapport 2007:47 R

Högskolornas särskilda
organ för lärarutbildning
– deras ansvar och befogenheter

Högskoleverket • Luntmakargatan 13 • Box 7851, 103 99 Stockholm
tfn 08-563 085 00 • fax 08-563 085 50 • e-post hsv@hsv.se • www.hsv.se

Högskolornas särskilda organ för lärarutbildning

– deras ansvar och befogenheter

Utgiven av Högskoleverket 2007

Högskoleverkets rapportserie 2007:47 R

ISSN 1400-948X

Innehåll: Högskoleverket, juridiska avdelningen, **Marie Stern Wärn**

Formgivning: Högskoleverkets informationsavdelning

Tryck: Högskoleverkets kontorsservice, Stockholm, juni 2007

Tryckt på miljömärkt papper

Innehåll

Sammanfattning	5
Bakgrund	7
Remiss	7
Tidigare utredningar	9
Utvärderingen av lärarutbildningarna	9
Tillsynsrapport 2002	10
Uppdrag angående försöksverksamhet med ändrad organisation inom högskolan	10
Gällande rätt	13
Förarbeten	13
Lagstiftning	14
Villkoren för en sammanhållen lärarutbildning anses ha stärkts	17
Har något förändrats jämfört med vad som gällde när Högskoleverket genomförde sin granskning 2004?	19
Det samlade ansvaret	21
Högskoleverkets bedömning	27
Bilaga	31
Särskilda organ för lärarutbildning	31

Sammanfattning

Högskoleverket har granskat vilket ansvar och vilka beslutsbefogenheter de särskilda organen för lärarutbildning har getts vid universitet och högskolor. Det är Högskoleverkets uppfattning att mer än hälften av högskolorna har gett de särskilda organen tillräckliga beslutbefogenheter för att organen skall kunna ta det ansvar organet skall ha enligt lagen. Beslutsbefogenheterna vid tio högskolor är dock så begränsade att det är tveksamt om organet har fått de befogenheter det bör ha.

De synpunkter som Högskoleverket framfört tidigare om att det finns ett behov av regler som möjliggör andra organisatoriska lösningar, stöds av denna granskning. Verket har noterat att regeringen avser att tillsätta en utredning inom kort med uppgift att granska lärarutbildningen och utgår ifrån att det kommer att ingå i utredarens uppdrag att överväga behovet av särskilda organ för lärarutbildning och deras ställning i organisationen. Högskoleverkets granskning bör kunna utgöra ett underlag för denna utredning. För närvarande avser verket därför inte att vidta några åtgärder mot de lärosäten som inte till fullo kan anses uppfylla högskolelagens regler om ett särskilt organ för lärarutbildning, utan avvaktar den kommande utredningens ställningstaganden.

Bakgrund

Enligt 2 kap. 5 a § högskolelagen (1992:1434) är alla universitet och högskolor med tillstånd att utfärda lärarexamen skyldiga att ha ett särskilt organ som ansvarar enbart för grundläggande lärarutbildning, liksom för den forskning som knyter an till sådan utbildning. Vid universitet och högskolor där det finns vetenskapsområde skall det särskilda organet ha ansvar även för sådan forskarutbildning som knyter an till lärarutbildningen.

De särskilda organen för lärarutbildning inrättades när den nya lärarexamen infördes år 2001 och åtta olika lärarexamina sammanfördes till en. Det främsta syftet för det särskilda organet för lärarutbildning var att stärka villkoren för en sammanhållen lärarutbildning inklusive forskningen och i förekommande fall forskarutbildning.

På uppdrag av regeringen uppmärksammades de särskilda organen för lärarutbildning i Högskoleverkets rapport *Utvärdering av den nya lärarutbildningen vid svenska universitet och högskolor* (Högskoleverkets rapportserie 2005:17 R). Högskoleverket beslutade med anledning av utvärderingen bl.a. att granska de särskilda organens ansvar och befogenheter inom ramen för sin tillsyn. Denna granskning redovisas i denna rapport.

Remiss

Med utvärderingen av lärarutbildningen som grund utformades en remiss till högskolorna (se bilaga) som gick ut till samtliga statliga högskolor med examensrätt för lärarexamen med två undantag. Lunds universitet undantogs då verket hade kännedom om att universitetet hos regeringen begärt undantag från kravet på särskilt organ, på grund av att omfattningen av lärarutbildningen är liten vid universitetet. Vidare fick Högskolan i Skövde rätt att utfärda lärarexamen först 2004 och ingick inte i utvärderingen. Högskoleverket har därför inte tagit med dessa två lärosäten i denna granskning.

Tidigare utredningar

Utvärderingen av lärarutbildningarna

I rapporten *Utvärdering av den nya lärarutbildningen vid svenska universitet och högskolor* (Högskoleverkets rapportserie 2005:17 R) anförde verket under rubriken Högskoleverkets reflektioner bl.a. följande.

Det särskilda organets ställning och befogenheter har vållat problem. Det har tillkommit för att ha det samlade ansvaret för lärarutbildningen, för att hävda denna gentemot starka fakulteter och för att ansvara för forskning och forskarutbildning som knyter an till lärarutbildningen.

/.../

Det särskilda organet har kommit att utformas olika på olika lärosäten eftersom förordningstexten tolkats olika. Bedömggruppen förutsätter därför att dess ansvar och befogenheter prövas i kommande granskningar vid cirka hälften av lärosätena. Bedömggruppen noterar t.ex. att det vid Umeå universitet finns en stark och sammanhållen ledningsorganisation för lärarprogrammet och att Linköpings universitet skapat en fungerande organisation med ett samlat ansvar för att planera och genomföra lärarutbildningen. Även vid Uppsala universitet är det särskilda organets ställning relativt stark i organisatoriskt avseende.

Vid universiteten i Umeå, Linköping, Karlstad och Växjö finns, enligt bedömggruppen, etablerad forskning med anknytning till lärarutbildningen, som det särskilda organet ansvarar för. Likaså satsas relativt omfattande resurser på finansiering av forskarutbildning vid högskolorna i Dalarna, Jönköping, Kristianstad och vid Lärarhögskolan i Stockholm. Högskoleverket har tidigare granskat lärosätenas tillämpning av de bestämmelser som gäller för de särskilda organen (Högskoleverkets rapportserie 2002:41 R). Verket instämmer i bedömggruppens rekommendation att lärosätena bör se över det särskilda organets inplacering och beslutsbefogenheter. Mot bakgrund av det som framkommit avser Högskoleverket att granska de särskilda organens ansvar och befogenheter inom ramen för sin tillsyn.

I rapporten lämnade bedömarna följande rekommendationer.

Styrning, ledning och administration

På flera lärosäten har mycket av den gamla ledningsstrukturen och administrationen brutits upp vilket lett till förskjutningar i inflytande och ”makt” mellan olika centrala funktionärer och mellan olika institutioner/arbetsenheter. Ansvaret har i flera fall blivit otydligt och kommunikationen mellan olika aktörer tycks fungera dåligt. Det har varit svårt att på ett meningsfullt sätt foga in det nya lokala styrorganet i en redan etablerad institutions- och nämndstruktur.

Flertalet av de särskilda organen tycks inte leva upp till reformens förväntningar och högskoleförordningens reglering – men svagheter framträder på olika sätt.

Det kan röra sig om bristande legitimitet inom lärosätet, för svag beslutskraft gentemot institutionerna, bristande administrativa resurser för beredning av ärenden osv.

Högskoleverket

- bör inom ramen för sin tillsyn granska vilka befogenheter de särskilda organen har och vilket samlat ansvar för lärarutbildningen och forskning och forskarutbildning i anslutning till denna som de har möjligheter att utöva inom sina respektive organisationer.

Varje lärosäte

- bör se över det särskilda organets inplacering i lärosätets organisation, dess beslutsbefogenheter och kansliresurser för beredning av ärenden. Även delegationsordningen för det särskilda organet och andra berörda nämnder och institutioner bör granskas i syfte att klargöra beslutsansvar, exekutivt ansvar samt utvärderings- och uppföljningsansvar.

Bedömargruppen förutsatte vidare att Högskoleverket prövade det särskilda organets ansvarsbefogenhet vid följande högskolor: Luleå tekniska universitet, Karlstads universitet, Växjö universitet, Örebro universitet, Högskolan i Borås, Högskolan Dalarna, Högskolan i Gävle, Högskolan i Kalmar, Högskolan Väst, Gymnastik- och idrottshögskolan, Lärarhögskolan i Stockholm och Mittuniversitetet.

Tillsynsrapport 2002

Högskoleverket hade redan 2002 granskat hur reglerna om särskilda organ för lärarutbildning tolkades och tillämpades vid universitet och högskolor. Resultatet publicerades i rapporten *Högskolornas särskilda organ för lärarutbildning* (2002:22 R). I den rapporten konstaterades att i stort sett alla universitet och högskolor med lärarutbildningar har inrättat särskilda organ för denna utbildning. Verket konstaterade vidare att de regler som finns i högskoleförordningen och som styr de särskilda organen, i vissa avseenden är oklara.

Med anledning av vad som kom fram i rapporten och de synpunkter som framfördes kring de särskilda organen för lärarutbildningen ställde sig Högskoleverket bakom krav på att det borde vara möjligt att inrätta fakultetsnämnder för lärarutbildningen. (Skrivelse till regeringen 2003-04-09, reg.nr. 31-4684-01.)

Uppdrag angående försöksverksamhet med ändrad organisation inom högskolan

Utredaren jur. dr Anders Stening fick 2004 regeringens uppdrag att kartlägga behovet av att försöksvis pröva nya organisationsformer för högskolan. Utredaren föreslog i sin rapport *Uppdrag angående försöksverksamhet med ändrad*

organisation inom högskolan 2005 att det skall vara möjligt för styrelsen att placera det särskilda organet för lärarutbildningen antingen som ett eget särskilt organ eller fakultetsnämnd, eller som ett obligatoriskt organ under ett särskilt organ eller en fakultetsnämnd med mera omfattande ansvarsområde.

Högskoleverket anförde i sitt remissvar bl.a. att verket instämde i utredarens beskrivning av det särskilda organet för lärarutbildningen som en ”främmande fågel” i regelverket. Verket ansåg att lärosätena inte borde tvingas att ha ett organ av denna typ, och var därför positivt till regler som möjliggör andra organisatoriska lösningar. Verket anförde dock att regeringen borde avvakta resultatet av Högskoleverkets granskning av de särskilda organens ansvar och befogenheter innan den tog ställning till förslaget.

Gällande rätt

Förarbeten

Lärarytbildningskommitténs betänkande

Lärarytbildningskommittén (U 97:07, dir. 1997:54 och 1998:47) tillsattes 1997 och överlämnade sitt betänkande Att lära och leda – en lärarytbildning för samverkan och utveckling (SOU 1999:63) den 15 juni 1999. I betänkandet betona­de kommittén nödvändigheten av att stärka och bredda den vetenskapliga basen samt höja lärarytbildningens kvalitet och status. I syfte att uppnå detta ansåg kommittén att lärosätenas ledning borde ta ett aktivt ansvar för utvecklingen av forskningen inom lärarytbildningen. Ett särskilt organ inom universitetet eller högskolan borde ha det samlade ansvaret för lärarytbildningen och forskarytbildningen samt forskning i nära anslutning till denna.

Propositionen En förnyad lärarytbildning

I regeringens proposition En förnyad lärarytbildning (prop. 1999/2000:135) föreslogs en struktur för den nya lärarytbildningen bestående av tre väl integrerade utbildningsområden: 1. ett allmänt utbildningsområde med de lärargemensamma momenten, 2. inriktningar som anger lärarexamens profil samt 3. specialiseringar som kan vara antingen en fördjupning eller en breddning av tidigare studier. Varje lärosäte med lärarytbildning skall, för att säkra en väl sammanhållen utbildning, inrätta ett särskilt organ för lärarytbildning. Uppgiften för detta organ skulle vara att ha det samlade ansvaret för grundutbildning och forskning för lärarytbildning. För högskolor med examensrätt i forskarytbildning skulle i förekommande fall forskarytbildning också ingå i organets ansvar.

Syftet med regeringens förslag var att främja utvecklingen av såväl ny som befintlig forskning av hög vetenskaplig kvalitet på lärarytbildningens och den pedagogiska yrkesverksamhetens område.

Under rubriken Skälen för regeringens förslag och bedömning (s. 48) anfördes bl.a. följande:

Regeringen ser därför med tillfredsställelse på att flera universitet och högskolor har inrättat fakultetsnämnder eller särskilda organ för att tillgodose kraven på en i högskolan väl sammanhållen lärarytbildning. För att intensifiera denna process föreslår regeringen att det förs in en bestämmelse i högskolelagen om att samtliga lärosäten med lärarytbildning skall inrätta ett särskilt organ för lärarytbildning som har det samlade ansvaret för grundutbildning och forskning för läraryt­bildning. För lärosäte med examinationsrätt i forskarytbildning skall i förekommande fall forskarytbildning också ingå i organets ansvar. /.../ Syftet med det föreslagna

särskilda organet är främst att vid berörda lärosäten stärka villkoren för en sammanhållen lärarutbildning inklusive forskning och i förekommande fall forskarutbildning i anslutning till lärarutbildningen. Inrättandet av ett organ för lärarutbildning innebär att detta får en samlade roll för lärosätets forskningsresurser inom området.”

I propositionen lämnades förslag till en ny regel i 2 kap. 5 a § andra stycket högskolelagen. Följande specialmotivering till den nya bestämmelsen lämnades (prop. 1999/2000:135 s. 80–81):

Två nya meningar har tillförts andra stycket. De innebär att alla universitet och högskolor som har tillstånd att utfärda en lärarexamen måste ha ett särskilt organ som ansvarar för den högskoleutbildning som avser lärarutbildning, liksom för den forskning som knyter an till sådan utbildning. Det skall alltså vara obligatoriskt för sådana universitet och högskolor att ha ett särskilt organ som ansvarar för enbart den typen av högskoleutbildning och forskning. Med utbildning avses grundläggande högskoleutbildning, men även forskarutbildning, om lärosätena har rätt att bedriva sådan utbildning. Tredje meningen tar utöver forskning sikte på grundläggande högskoleutbildningar. Av fjärde meningen framgår dock att organet skall svara också för forskarutbildning med anknytning till lärarutbildningen, om lärosätet får bedriva forskarutbildning.

De nu angivna frågorna faller därmed utanför ansvarsområdet för den eller de fakultetsnämnder som kan finnas vid lärosätet och får inte heller – vilket ytterligare markeras genom en ändring av den femte meningen i stycket – föras in som en uppgift bland andra hos det eller de övriga särskilda organ som universitetet eller högskolan kan ha. Avgörande för den nya regelns tillämpning är att lärosätet enligt ett sådant beslut som avses i 1 kap. 11 § högskolelagen får utfärda någon lärarexamen. Som framgår av avsnitt 5 är det regeringens bedömning att indelningen och utformningen av lärarexamina bör ändras. Ändringarna i andra stycket påverkar också innebörden av paragrafens tredje stycke.

Högskolor med fakultetsnämnd kan således inte bestämma att det skall ligga på nämnden att svara för utbildning och forskning som enligt den nya regeln i andra stycket skall ankomma på ett särskilt organ för lärarutbildning. Sammanställningsreglerna för särskilda organ enligt 2 kap. 6 § tredje stycket gäller även för det särskilda organ som avser lärarutbildning. /.../

Lagstiftning

Högskolelagen

Bestämmelser om högskolans organisation finns i högskolelagens andra kapitel.

Enligt 2 kap. 2 § högskolelagen (1992:1434) har styrelsen för en högskola inseende över högskolans alla angelägenheter och svarar för att dess uppgifter

fullgörs. Enligt 3 § samma kapitel skall varje högskola ha en rektor för ledningen av verksamheten närmast under styrelsen.

Enligt 2 kap. 5 a § högskolelagen (1992:1434) skall det finnas minst en fakultetsnämnd vid varje universitet och vid varje högskola där det finns vetenskapsområde med stöd av beslut enligt 5 §.

Fakultetsnämnderna skall ansvara för forskning och forskarutbildning. Nämnderna skall också ansvara för grundutbildningen, om inte universitetet eller högskolan inrättar särskilda organ för den utbildningen. Universitetet och högskolor där lärarexamen får avläggas skall dock alltid ha ett särskilt organ med ansvar för grundläggande lärarutbildning och för forskning som knyter an till sådan utbildning. Vid universitet och högskolor där det finns vetenskapsområde skall det särskilda organet ha ansvar för sådan forskarutbildning som knyter an till lärarutbildningen. Högskolorna skall därutöver alltid ha särskilda organ för grundutbildning och forskning som inte hör till ansvarsområdet för någon fakultetsnämnd.

Universitetet och sådana högskolor som avses i första stycket skall bestämma vilka fakultetsnämnder som skall finnas och vilket ansvarsområde som varje nämnd skall ha. Ett ansvarsområde behöver inte sammanfalla med ett vetenskapsområde. Vid högskolor som inte är universitet får ansvarsområdet för forskarutbildning dock bara avse de vetenskapsområden som finns vid högskolan med stöd av beslut enligt 5 §.

Vidare får enligt 2 kap. 6 § samma lag till ledamöter i en fakultetsnämnd väljas vetenskapligt kompetenta lärare inom fakultetsnämndens ansvarsområde, andra personer som är vetenskapligt kompetenta, och personer som annars är lämpliga för uppdraget.

Flertalet av ledamöterna skall dock vara sådana vetenskapligt kompetenta personer som avses i 1 eller 2. Ledamöterna skall väljas av vetenskapligt kompetenta lärare inom fakultetsnämndens ansvarsområde. Studenterna vid högskolan har rätt att vara representerade i fakultetsnämnden.

Av ledamöterna i de särskilda organ som avses i 5 a § skall flertalet vara lärare vid högskolan. Studenterna har rätt att vara representerade i sådana organ.

Högskoleförordningen

De särskilda organen för lärarutbildning omfattas även av de allmänna bestämmelserna för särskilda organ i 3 kap. 7 a–b §§ högskoleförordningen. För de särskilda organen för lärarutbildning finns därutöver en specialbestämmelse i 3 kap. 7 c § högskoleförordningen.

Villkoren för en sammanhållen lärarutbildning anses ha stärkts

Det främsta syftet med de särskilda organen var enligt propositionen att stärka villkoren för en sammanhållen lärarutbildning inklusive forskning och i förekommande fall forskarutbildning i anslutning till lärarutbildningen. Högskoleverket frågade i remissen högskolornas rektorer om de ansåg att organet medfört att det av regeringen angivna syftet uppnåtts?

Flertalet rektorer (14 av 23) har svarat att de anser att propositionens syfte har uppnåtts, men flera problematiserar bilden i sina svar. Ingen svarar egentligen nej. Några har inte svarat på frågan.

Karlstads universitets rektor har svarat att avsikten med en organisationsreform är att uppnå syftet.

Luleå tekniska universitets rektor har svarat att universitetet utreder möjligheten att få undantag från bestämmelserna om att universitetet måste ha ett särskilt organ för lärarutbildningen.

Växjö universitets rektor har svarat att det sätt att organisera lärarutbildningen som de har valt samtidigt har medfört att lärarutbildningen har blivit en angelägenhet för hela universitetet.

Malmö högskolas rektor har diskuterat resurserna.

Göteborgs universitets rektor har anfört att det får konstateras att universitetet också har andra viktiga uppgifter än lärarutbildning och att den nu valda regleringen periodvis bidrar till polarisering och mindre konstruktiva spänningar inom organisationen. Lärarutbildningen skulle långsiktigt utvecklas bäst om den gavs samma förutsättningar som all annan grundutbildning.

Rektorn vid Högskolan Kristianstad har framfört att villkoren för en sammanhållen lärarutbildning visserligen har stärkts med ett särskilt organ, men samtidigt kan det utgöra en hämsko för ett mer flexibelt och högskolegemensamt arbete, särskilt vid en mindre högskola.

Rektorn vid Högskolan i Kalmar har svarat ett delvis ja, där hon framför att det särskilda organet har gett lärarutbildningen viss ökad tydlighet. För att öka förutsättningarna för en höjd kvalitet i lärarutbildningen krävs en gemensam organisation där en nämnd kan vara ett inslag.

Rektorn vid Kungl. Musikhögskolan i Stockholm (KMH) har anfört att vid en så liten högskola som KMH var utbildningen redan tämligen väl sammanhållen. Inrättandet av det särskilda organet har därför knappast haft någon ytterligare sammanhållande effekt. Tillkomsten av lärarutbildningsnämnden har däremot i någon grad medfört att kontakten mellan musiker- och lärarutbildningarna försvagats.

Har något förändrats jämfört med vad som gällde när Högskoleverket genomförde sin granskning 2004?

Flertalet högskolor har redovisat de åtgärder de har vidtagit med anledning av Högskoleverkets granskning 2004 och har även i vissa fall kommenterat eller förtydligt hur organisationen är uppbyggd vid lärosätet. Nedan redovisas ett axplock.

Vid Karlstads universitet har den 1 januari 2006 införts en ny organisation som ännu inte har kunnat utvärderas. I förhållande till den organisation som fanns år 2004 har fakultetsnämnd lärande fått tydligare ansvar för att till styrelsen lämna förslag på rambudget för lärarutbildningsprogrammet. Nämnden disponerar också resurser för samordning, rekrytering, information, internationella kontakter och särskilda satsningar. Nämndens arbete stöds sedan den 1 januari 2006 av ett kansli med uppgift att ansvara för strategisk planering och samverka med universitets fakulteter och med omvärlden. Sammantaget innebär detta att det nu finns en fakultetsnämnd direkt under universitetsstyrelsen, och en beredande organisation med ett särskilt uppdrag att verka för samordning av lärarprogrammets olika delar.

Högskolan i Kalmar anför att efter Högskoleverkets utvärdering har en åtgärdsplan tagits fram och delar av denna har genomförts. Högskolestyrelsen beslutade den 1 juni 2005 att revidera högskolans beslutsordning så att det särskilda organet tar beslut om kursplaner inom lärarutbildningen. Rektorn har i uppdrag att se över högskolans organisation och har då prioriterat lärarutbildningens organisation i översynens första fas. Den otydlighet som påpekades avseende lärarutbildningcentrums plats i organisationen beaktas vid den pågående organisationsöversynen.

Vid Högskolan Kristianstad har det varit en strävan att stärka det särskilda organets ställning gentemot de i lärarutbildningen involverade institutionerna. Detta har bl.a. skett genom att ledamöterna i det särskilda organet har haft omfattande diskussioner om hur det särskilda organets position vid högskolan skulle kunna förbättras. Underlag för sådana diskussioner har varit relevanta styrdokument och de krav som där ställs på det särskilda organets verksamhet. Under det senaste året har en tydlig förändring skett vad gäller det särskilda organets ställning, vilket bl.a. framgår av att den nya organisations- och beslutsordningen som ger nämnden för utbildningsvetenskap samma tyngd som det andra särskilda organet, utbildnings- och forskningsnämnden, har.

Högskolan Väst har under 2005 genomfört en översyn vilken har resulterat i ett antal förslag till förändringar och åtgärder. Förslagen innebär ett tydliggörande av nämndernas befogenheter, av ansvarsfördelning mellan nämnd och stödfunktioner, av remisshantering; förslagen innebär också en återkoppling

av nämndbeslut, ett deltagande i årlig planering, och en utveckling av kommunikation med institutionsnämnder och forskningskommittéer. Rektorn har vidare, för ett fortsatt tydliggörande av det särskilda organets befogenheter, uppdragit till ordföranden i det särskilda organet för lärarutbildning att föreslå en ansvarsfördelning och lämpliga arbetsformer relativt ledningen för den institution där lärarprogrammet i huvudsak är placerat.

Vid Mälardalens högskola har nämndens ansvar ökat då den övertagit ansvaret för forskarutbildningsämnet *naturvetenskapernas och teknikens didaktik* inom ramen för högskolans vetenskapsområde.

Det samlade ansvaret

Det särskilda organet för lärarutbildning skall enligt högskolelagen ha det samlade ansvaret för grundläggande lärarutbildning för forskning och i förekommande fall forskarutbildning som knyter an till lärarutbildningen.

Någon precisering i högskoleförordningen av vilket ansvar eller vilka befogenheter det särskilda organet skall ha för den grundläggande lärarutbildningen ges inte. Inom forskarutbildningen ges dock i 8 kap. 27 § och 9 kap. 8 § högskoleförordningen det särskilda organet samma ansvar som en fakultetsnämnd, för den forskarutbildning som ligger inom det särskilda organets ansvarsområde. Vidare framgår av 4 kap. 20 § högskoleförordningen att fakultetsnämnden, nämnden för konstnärligt utvecklingsarbete eller det särskilda organet till vars ansvarsområde anställningen huvudsakligen hör skall bereda ärenden och avge förslag vid anställningar av professorer, lektorer och forskarassistenter.

Rektorerna anser att organen har det samlade ansvaret

En av de två frågor i remissen som var riktade till högskolornas rektorer var om rektorn ansåg att lärosätets särskilda organ för lärarutbildning har det samlade ansvaret för lärarutbildningen.

Det stora flertalet av rektorerna anser att högskolans särskilda organ för lärarutbildning har det samlade ansvaret för lärarutbildningen.

Umeå universitets rektor anser att organet inte har det samlade ansvaret när det gäller forskning och forskarutbildning med inriktning mot lärarutbildning, skola och pedagogisk yrkesverksamhet. Rektorn vid Örebro universitet svarar att det särskilda organet har det samlade övergripande ansvaret i likhet med vad som gäller för övriga [organ]. Vid Högskolan i Borås framför rektor att lärarutbildningsnämnden, i övergripande termer, ansvarar för lärarutbildningsområdets utveckling. Rektorn vid Lärarhögskolan i Stockholm anför att högskolan har låtit en extern utredare granska högskolans särskilda organ, och denna har kommit fram till att organet har det samlade ansvaret.

Vid Luleå tekniska universitet anser rektor att nämnden har det samlade ansvaret på den kollegiala nämndsnivån. Rektorn vid Högskolan i Borås framför att lärarutbildningsnämnden, i övergripande termer, ansvarar för lärarutbildningsområdets utveckling.

Vilket ansvar och vilka befogenheter har dagens särskilda organ?

I den undersökning som nu har genomförts har högskolorna i remissvaren redogjort för vilket ansvar och vilka befogenheter de särskilda organen för lärarutbildning har. Högskolorna har också bifogat arbetsordningar, eller motsvarande, och protokoll från de fem senaste sammanträdena. Högskolorna har

också redogjort för vilka frågor det särskilda organet i huvudsak anser sig ha rätt att besluta om.

Vilka befogenheter det särskilda organet har varierar mellan högskolorna. Några har totalansvar inom sitt ansvarsområde (t.ex. Uppsala universitet och Linköpings universitet) medan några har ett stort ansvarsområde, men med vissa begränsningar. Det särskilda organet vid Göteborgs universitet har inte ansvar för forskning på annat sätt än att det skall initiera, stödja och uppmuntra forskning. Forskningen i sig skall genomföras vid de andra fakulteterna. Det särskilda organet vid Umeå universitet lyfter självt fram forskningen som ett område där ansvaret delas med andra fakultetsnämnder. Högskolan i Borås har anfört bl.a. att lärarutbildningsnämndens ansvar och beslutsbefogenheter som de formuleras i högskolans organisations-, besluts- och delegationsordning ligger direkt under lärosätets styrelse. I praktiken råder dock förvirring kring lärarutbildningsnämnden och dess ansvarsområden.

Högskoleverket har särskilt granskat de särskilda organen för lärarutbildnings ansvar för följande frågor.

- Utbildnings- och kursplaner.
- Ansvar för kvaliteten på lärarutbildningen i form av utvärdering och uppföljning.
- Fördelning av resurser till forskning som anknyter till lärarutbildningen.
- Forskarutbildning.

Granskningen har skett utifrån de svar som högskolorna har lämnat och de dokument som de har bifogat.

Kurs- och utbildningsplaner

Remissvaren visar att alla särskilda organ på något sätt är inblandade i besluten som rör kurs- och utbildningsplaner. Vilka kursplaner som de särskilda organen fattar beslut om kan dock variera. Vid några lärosäten är ansvaret begränsat till kurser inom det allmänna utbildningsområdet, andra beslutar också om kursplaner för inriktningarna. Vid ytterligare någon högskola ligger ansvaret för kursplanerna för specialiseringarna på andra organ. Ytterligare en variant är att det särskilda organet fattar beslut om kursplanerna för fakultetsövergripande kurser.

Kvalitet

När det gäller ansvar för kvaliteten på lärarutbildningen i form av utvärdering och uppföljning är alla de särskilda organen delaktiga.

Fördelningen av medel till forskning med anknytning till lärarutbildningen

Drygt hälften av de särskilda organen för lärarutbildning är involverade i fördelningen av medel till forskning med anknytning till lärarutbildning.

Forskarutbildning

Universiteten och två högskolor med vetenskapsområde får utfärda doktors-examen. Vid de flesta av dessa lärosäten är de särskilda organen delaktiga i besluten kring forskarutbildningen. Det kan röra beslut om allmänna eller individuella studieplaner, men även beslut om antagning av forskarstuderande. Det finns dock vissa undantag: När det gäller Göteborgs universitet har det särskilda organet ansvar för bl.a. forskning och forskarutbildning som knyter an till lärarutbildningen, och styrelsen har gett organet i uppdrag att initiera, stödja och främja denna verksamhet. Styrelsen har fastslagit att all forskning och forskarutbildning som knyter an till lärarutbildningen genomförs och bedrivs via fakultetsnämnderna. Vid Karlstads universitet fattar det särskilda organet inte beslut om de allmänna studieplanerna för forskarutbildning med didaktisk inriktning, utan yttrar sig över dem innan de fastställs av respektive fakultetsnämnd.

Det särskilda organets möjligheter att besluta om fördelning av resurser till lärarutbildningarna

I remissen till högskolorna besvarade högskolorna frågan om vilka möjligheter det särskilda organet har att besluta om fördelning av resurser till lärarutbildningarna.

Det särskilda organen är på de flesta högskolorna på något sätt inblandade i fördelningen av resurserna till lärarutbildningen, men det kan ta sig olika uttryck. Några högskolor har ett större ansvar och beslutar om fördelningen av resurserna både till lärarutbildningen och till forskningen och forskarutbildningen. Andra lägger förslag till budget eller lämnar förslag till dimensionering av utbildning. Vid Högskolan Väst och Högskolan i Borås är det särskilda organet inblandat i resursfördelningen i mycket begränsad omfattning. Vid Gymnastik- och idrottshögskolan (GIH) samråder det särskilda organet med forsknings- och utbildningsnämnden som i sin tur lämnar underlag för budgeten till styrelsen.

Täcker det särskilda organets ansvarområde lärarutbildningarna vid lärosätet? Avser organets ansvar grundutbildning, forskning och forskarutbildning?

Så gott som alla högskolor har uppgivit att det särskilda organet ansvarar för grundutbildningen, forskningen och i förekommande fall forskarutbildningen.

Örebro universitet har svarat nej, med hänvisning till de restriktioner som finns i det system universitetet tillämpar. Högskolan i Borås konstaterar att lärarutbildningsnämnden endast har ansvar för fördelningen av interna forskningsmedel och för lärarutbildningens kvalitet. Umeå universitet har pekat på att ansvaret för forskningen och forskarutbildningen i realiteten är delat med några av de andra fakultetsnämnderna, främst samhällsvetenskapliga fakultetsnämnden. Göteborgs universitet har uppgivit den begränsning som finns

i att det särskilda organet endast fastställer kursplaner inom inriktningarna och det allmänna utbildningsområdet, men inte kursplaner för specialiserings- och fördjupningskurser inom lärarutbildningen. GIH har uppgett att det är en annan nämnd som lämnar förslag till rektorn om fördelning av medlen för forskning vid GIH.

**Finns lärarutbildningar inom andra organs ansvarsområden?
Hur tar i så fall det särskilda organet sitt ansvar för dessa utbildningar?**

Inte i något fall finns det lärarutbildningar inom andra organs ansvarsområden. Linköpings universitet påpekar dock att områdesstyrelsen för utbildningsvetenskap har det samlade ansvaret för all lärarutbildning vid Linköpings universitet, men att utbildningsuppdragen placeras på 12 av universitetets 22 institutioner av den programansvarige. En sådan lösning är inte unik, utan förekommer i flera fall. Vid Högskolan i Borås har institutionen det samlade ansvaret för driften av lärarutbildningarna. Inom vissa inriktningar och specialiseringar vid Mälardalens högskola ingår kurser med kursplaner antagna av någon av de båda fakultetsnämnderna. Det särskilda organet tar ansvar för dessa utbildningar genom beslut om utbildningsplaner och att finansieringen av lärarstudenter går via det särskilda organet.

Delegation av ärenden

Remissvaren visar att delegationerna varierar mellan högskolorna. Vilka frågor som har delegerats eller kan delegeras är beroende av vilka beslut det särskilda organet i sin tur har rätt att fatta. Det särskilda organet vid Uppsala universitet, som har stora befogenheter inom sitt område, har möjlighet att delegera fler beslut.

Vad som delegeras varierar från omfattande delegationer, till underorgan till attesträtt för vissa utbetalningar. Exempel på ärendetyper som delegeras är anställningsfrågor, fastställande av individuella studieplaner i forskarutbildningen och beslut om kursplaner. Några högskolor har nyligen omorganiserats och har ännu inte delegerat några beslut.

Vid alla högskolor där organet har delegerat uppgifter finns någon form av uppföljning. Den vanligaste formen är återrapportering till det särskilda organet.

Sorterar det särskilda organet direkt under lärosätets styrelse?

Ett sätt att granska vilket ansvar det särskilda organet har getts vid en högskola är att granska dess placering i högskolans organisation. I ett tillsynsärende som avsåg Linköpings universitet rörde delar av verkets kritik att det särskilda organet placerats under ett annat organ. Högskoleverket ansåg att det särskilda organet, för att kunna ta det samlade ansvaret, borde placeras direkt under styrelse.

De allra flesta högskolorna har i remissvaren svarat att det särskilda organet sorterar direkt under lärosätets styrelse. Två högskolor (Högskolan i Kalmar och Södertörns högskola) har svarat att organet är placerat under rektorn. Högskolan i Kalmar har anfört att verksamheten vid högskolan leds av högskolestyrelsen och rektorn. Den verkställande ledningen under högskolestyrelsen fullgörs av rektorn, och nämnden för lärarutbildning och utbildningsvetenskap finns organisatoriskt under rektorn.

Har det särskilda organet givits tillräckliga möjligheter – i form av befogenheter och resurser – att ta det samlade ansvaret för lärarutbildningen?

I utvärderingen av lärarutbildningen lyfte bedömargruppen frågan om det särskilda organet hade givits tillräckliga resurser för att kunna ta det ansvar som förväntades. I remissen frågade verket därför högskolorna om de ansåg att det särskilda organet givits tillräckliga möjligheter – i form av befogenheter och resurser – att ta det samlade ansvaret för lärarutbildningen.

De flesta högskolorna anser att det särskilda organet har givits tillräckliga möjligheter att ta det samlade ansvaret. Några högskolor har lyft upp bristen på forskningsmedel som en orsak till att organet inte kan ta det samlade ansvaret. Det särskilda organet vid Göteborgs universitet har lyft fram att ett problem har varit att styrelsens beslut om det särskilda organets befogenheter ständigt har ifrågasatts, inte bara av fakultetsnämnderna utan även av universitetets centrala förvaltning. Vid Luleå tekniska universitet är nämndens huvuduppgifter strategisk planering, uppföljning och utvärdering. Det operativa ansvaret för lärarprogrammet ligger hos en prefekt.

Högskolan i Kalmar har anfört att tillräckliga befogenheter finns, men resurserna är ibland begränsade. Otydligheten med att lärarutbildningscentrum är direkt underställt rektor, och inte det särskilda organet, beaktas i en pågående organisationsöversyn. Högskolan Kristianstad har svarat ja, men att möjligtvis skulle full kontroll över lärarutbildningens ekonomiska resurser öka det särskilda organets kraftfullhet; men samtidigt skulle lärarutbildningscentrums kansli behöva utökas med administrativa tjänster med ökad grad av komplexitet och kostnader för lärarutbildningen som följd.

GIH har svarat nej, med hänvisning till att det särskilda organet inte förfogar över eller medverkar i hur GIH:s forskningsmedel skall fördelas. Lärarhögskolan i Stockholm har, med utgångspunkt i Högskoleverkets utvärdering, pekat på den oklara rollfördelningen mellan rektorn och nämnden. Det finns en gråzon mellan dessa två instanser som ibland kan vara svår att avgränsa, exempelvis när det kommer en handling utifrån, adresserad till rektorn (som ytterst ansvarig) och som ska besvaras inom en kort tid.

Högskoleverkets bedömning

De särskilda organen för lärarutbildning inrättades när den nya lärarexamen infördes 2001 och åtta olika lärarexamina sammanfördes till en. Det främsta syftet med det särskilda organet var att stärka villkoren för en sammanhållen lärarutbildning inklusive forskningen och i förekommande fall forskarutbildningen.

Frågan om vad ansvar innebär för olika organ inom högskolan och vilka beslutsbefogenheter som följer med ansvaret har diskuterats i tidigare beslut inom tillsynsverksamheten.

I ett ärende som rörde det särskilda organet för lärarutbildning vid Linköpings universitet (reg.nr 31-960-01) hade Linköpings universitet inrättat en styrelse för det humanistisk-samhällsvetenskapliga vetenskapsområdet och därutöver inrättat två särskilda organ/verksamhetsnämnder varav ett med ansvar för frågor rörande lärarutbildning och forskning om utbildning. Det särskilda organet som hade inrättats gavs endast ett begränsat ansvar och verket fann att detta stred mot 2 kap. 5 a § högskolelagen. Beslut fattades senare av universitetet om en reviderad organisation som innebar att det särskilda organet fick det övergripande och sammanhållande ansvaret för grundläggande lärarutbildning, liksom för den forskning som knyter an till sådan utbildning samt i förekommande fall forskarutbildning.

Frågan om ansvar och beslutsbefogenheter har dock främst diskuterats i förhållande till vilket ansvar och vilka befogenheter en fakultetsnämnd bör ha. Den grundläggande bestämmelsen om fakultetsnämndernas ansvarsområde framgår av 2 kap. 5 a § högskolelagen, dvs. samma bestämmelse som reglerar ansvarsområdet för de särskilda organen för lärarutbildningen.

I ett ärende som rörde den s.k. Sahlgrenska akademien vid Göteborgs universitet (reg.nr 31-3902-01) hade ett organ placerats mellan styrelsen och fakultetsnämnderna som bl.a. hade till uppgift att fördela medel mellan fakultetsnämnderna. Detta ansåg verket stred mot den ansvarsfördelning som framgår av högskoleförfattningarna: Beslut som rör dessa områden skall fattas av universitetsstyrelsen eller av en fakultetsnämnd.

Det särskilda organets ansvar och beslutsbefogenheter

Vilket ansvarsområde det särskilda organet för lärarutbildning skall ha framgår av lagbestämmelsen i 2 kap. 5 a § högskolelagen. Samtliga högskolor har uppgett att det särskilda organet har getts det samlade ansvar som beskrivs i lagbestämmelsen. Ett sätt att granska ansvarsområdet är att se på organets inplacering i högskolans organisation (jämför de båda tillsynsärenden som refererats ovan). Högskoleverkets fråga, om det särskilda organet sorterar direkt under styrelsen har de allra flesta lärosäten har svarat ja på. Några har

dock lyft frågan om det särskilda organets roll i förhållande till högskolans rektor.

Högskoleverket har i tidigare beslut uttalat att det särskilda organet, för att det skall ha det ansvar som lagstiftaren uttalat och avsett, skall placeras under högskolans styrelse. Förhållandet mellan olika organ och rektorn, vilken är den som enligt 2 kap. 3 § högskolelagen skall leda verksamheten närmast under styrelsen, har också diskuterats i olika sammanhang (se t.ex. utredningen *Uppdrag angående försöksverksamhet med ändrad organisation inom högskolan*).

Remissvaren visar dock att det inte är i förhållande till högskolans ledning som gränsdragningen skapar problem, utan snarare i förhållande till andra organ och särskilt till fakultetsnämnderna. Regeringen anförde i propositionen *En förnyad lärarutbildning* bl.a. att de i bestämmelsen angivna frågorna därmed faller utanför ansvarsområdet för den eller de fakultetsnämnder som kan finnas vid lärosätet, och får inte heller föras in som en uppgift bland andra hos det eller de övriga särskilda organ som universitetet eller högskolan kan ha.

En konsekvens av detta är enligt Högskoleverkets mening att det särskilda organet för lärarutbildning skall ha ansvaret för t.ex. beslut om kursplaner för alla kurser som ges inom lärarutbildningen. Bestämmelsen innebär vidare att ansvaret för forskarutbildning med anknytning till lärarutbildning skall ligga hos det särskilda organet och inte på de fakultetsnämnder som finns vid högskolan.

Ett särskilt organ för lärarutbildning måste av högskolans styrelse ges reella beslutsbefogenheter för att kunna ta ansvaret för de frågor som faller inom dess ansvarsområde. Goda exempel på högskolor där detta har skett är Uppsala universitet och Linköpings universitet. Ett exempel där kopplingen mellan ansvaret inte har följts upp med reella beslutsbefogenheter är Göteborgs universitet där styrelsen har gett det särskilda organet ansvar för bl.a. forskning och forskarutbildning som knyter an till lärarutbildningen och har gett organet som uppdrag att initiera, stödja och främja denna verksamhet. Därefter, i samma beslut, har styrelsen fastslagit att all forskning och forskarutbildning som knyter an till lärarutbildningen genomförs och bedrivs via fakultetsnämnderna. Detta är ett tydligt exempel på att det särskilda organets ansvar har formulerats i enlighet med lagtexten, men omedelbart begränsats till att enbart avse att ”initiera, stödja och främja” verksamheten.

Slutsatser

Det är Högskoleverkets uppfattning att mer än hälften av de granskade högskolorna har gett de särskilda organen tillräckliga beslutsbefogenheter för att organen skall kunna ta det ansvar organet skall ha enligt lagen. Beslutsbefogenheterna vid tio högskolor är dock så begränsade att det är tveksamt om organet, utifrån det granskade materialet, har fått de befogenheter det bör ha. Dessa lärosäten är Göteborgs universitet, Luleå tekniska universitet, Karlstads universitet, Växjö universitet, Örebro universitet, Gymnastik- och idrottshög-

skolan, Högskolan i Borås, Högskolan Väst, Konstfack och Kungl. Musikhögskolan.

I utvärderingen av lärarutbildningen lyftes fram att man vid vissa högskolor ansåg att det särskilda organet kommit in ”på tvärs” med resten av organisationen. Det har också beskrivits som en främmande fågel inom högskolan. Göteborgs universitets rektor har anfört att det får konstateras att universitetet också har andra viktiga uppgifter än lärarutbildning, och att den nu valda regeringen periodvis bidrar till polarisering och mindre konstruktiva spänningar inom organisationen. Lärarutbildningen skulle långsiktigt utvecklas bäst om den gavs samma förutsättningar som all annan grundutbildning. Rektorn vid Högskolan Kristianstad har framfört att villkoren för en sammanhållen lärarutbildning visserligen har stärkts med ett särskilt organ, men att det samtidigt kan utgöra en hämsko för ett mer flexibelt och högskolegemensamt arbete, särskilt vid en mindre högskola. Rektorn vid Kungl. Musikhögskolan i Stockholm har anfört att tillkomsten av lärarutbildningsnämnden i någon grad har medfört att kontakten mellan musiker- och lärarutbildningarna försvagats.

Högskoleverket har i en skrivelse till regeringen 2003 framfört att verket anser att högskolorna borde kunna inrätta fakultetsnämnder med ansvar för lärarutbildning. Verket framförde vidare 2005 i remissvaret på utredningen *Uppdrag angående försöksverksamhet med ändrad organisation inom högskolan* att högskolorna inte borde tvingas att ha ett organ av denna typ och var därför positivt till regler som möjliggör andra organisatoriska lösningar. Verket anförde dock att regeringen borde avvakta resultatet av Högskoleverkets granskning av de särskilda organens ansvar och befogenheter innan den tog ställning till förslaget.

Den granskning som Högskoleverket nu har genomfört visar att det för ett relativt stort antal högskolor finns anledning att ifrågasätta om de särskilda organen för lärarutbildning har fått de befogenheter som behövs för att de skall kunna ta det samlade ansvar som högskolelagen förutsätter. Som tillsynsmyndighet över universitet och högskolor är det Högskoleverkets uppgift att agera om lärosätena inte följer reglerna för verksamheten.

De synpunkter som Högskoleverket framfört tidigare om att det finns ett behov av regler som möjliggör andra organisatoriska lösningar, stöds av denna granskning. Verket har noterat att regeringen avser att tillsätta en utredning inom kort med uppgift att granska lärarutbildningen och utgår ifrån att det kommer att ingå i utredarens uppdrag att överväga behovet av särskilda organ för lärarutbildning och deras ställning i organisationen. Högskoleverkets granskning bör kunna utgöra ett underlag för denna utredning. För närvarande avser verket därför inte att vidta några åtgärder mot de lärosäten som inte till fullo kan anses uppfylla högskolelagens regler om ett särskilt organ för lärarutbildning, utan avvaktar den kommande utredningens ställningstaganden.

Bilaga

Rektor
enligt särskild sändlista

Juridiska avdelningen
Marie Stern Wärn
REMISS

2006-03-03
Reg.nr 31-695-06

Särskilda organ för lärarutbildning

I *Utvärdering av den nya lärarutbildningen vid svenska universitet och högskolor* (Högskoleverkets rapportserie 2005:17 R) uppmärksammades, på regeringens uppdrag, de särskilda organ för lärarutbildning som enligt 2 kap. 5 a § högskolelagen (1992:1434) skall finnas vid lärosäten som ger lärarutbildning. Högskoleverket beslutade med anledning av utvärderingen bl.a. att granska de särskilda organens ansvar och befogenheter inom ramen för sin tillsyn.

Som en del av uppföljningen av rapporten genomförs denna remiss. Remissen är uppdelad i två delar: en med frågor till rektor och en med frågor till lärosätets särskilda organ för lärarutbildning.

Frågor till rektor

1. Anser rektor att lärosätets särskilda organ för lärarutbildning har det samlade ansvaret för lärarutbildningen?
2. Enligt propositionen En förnyad lärarutbildning (prop. 1999/2000:135) är syftet med det särskilda organet främst att vid berörda lärosäten stärka villkoren för en sammanhållen lärarutbildning inklusive forskning och i förekommande fall forskarutbildning i anslutning till lärarutbildningen. Anser rektor att organet medfört att det av regeringen angivna syftet uppnåtts?

Frågor till lärosätets särskilda organ för lärarutbildning

1. Sorterar det särskilda organet direkt under lärosätets styrelse?
2. Vilka befogenheter har det särskilda organet enligt lärosätets arbetsordning? Var vänlig bifoga utdrag ur arbetsordningen.
3. Ange i huvudsak vilka frågor det särskilda organet anser sig ha rätt att besluta om med stöd av arbetsordningen.
4. Beskriv vilka möjligheter det särskilda organet har att besluta om fördelning av resurser till lärarutbildningarna. Beslutar något annat organ/befattningshavare om resurser som rör lärarutbildningar?

5. Täcker det särskilda organets ansvarområde lärarutbildningarna vid lärosätet? Avser svaret grundutbildning, forskning och forskarutbildning (i tillämpliga fall)?
6. Finns lärarutbildningar inom andra organs ansvarsområden? Hur tar i så fall det särskilda organet sitt ansvar för dessa utbildningar?
7. Finns det frågor som det särskilda organet inte beslutar om självt utan lämnar förslag till beslut till annat organ/befattningshavare? Redogör i så fall för vilka typer av frågor det gäller.
8. Vilka uppgifter har det särskilda organet delegerat? Var vänlig bifoga delegationsbesluten.
9. Följer det särskilda organet upp de beslut som fattas på delegation? Var vänlig ge exempel i så fall.
10. Har det särskilda organet givits tillräckliga möjligheter – i form av befogenheter och resurser – att ta det samlade ansvaret för lärarutbildningen? Om inte – vad saknas?
11. Ange särskilt om något förändrats jämfört med vad som gällde när Högskoleverket genomförde sin granskning 2004. Kommentera gärna de slutsatser bedömaregruppen gjorde i rapporten Utvärdering av den nya lärarutbildningen vid svenska universitet och högskolor beträffande lärosätets särskilda organ.
12. Var vänlig bifoga kopior av protokollen från de fem senaste sammanträdena.

Svar skall ha inkommit **senast den 21 april 2006**. Vi tar tacksamt emot en elektronisk kopia av svaret genom e-post till hsv@hsv.se.

På Högskoleverkets vägnar

Christian Sjöstrand
T.f. avdelningschef

Marie Stern Wörn
Verksjurist